

Plungės įgulos kultūrinė veikla 1934–1940 m.

GINTARAS RAMONAS

Lietuvos edukologijos universitetas, T. Ševčenkos 31, 03111 Vilnius

El. paštas gintasplunge@gmail.com

Straipsnyje analizuojama 4-ojo artilerijos ir 6-ojo pėstininkų pulkų kultūrinė raida Plungės mieste. Atskleidžiamos kariuomenės atsikėlimo ir įsikūrimo Plungėje aplinkybės, aptariama kariuomenės orkestro veikla, karių rengiamos šventės, minėjimai bei karių dalyvavimas miesto šventėse. Straipsnyje teigiama, kad karinės įgulos kultūrinė veikla, įtraukdama ir miestiečius, praturtino miesto kultūrinį gyvenimą ir tapo svarbiu tarpukario provincijos miesto kultūrą formuojančiu veiksniumi.

Raktažodžiai: Plungė, Lietuvos kariuomenė, kultūra, orkestras, šventės, 4-asis artilerijos pulkas, 6-asis pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulkas

IVADAS

XX a. 4-ajame dešimtmetyje Plungė buvo valsčiaus centras, kuriame 1934 m. gyveno 4 559 žmonės [40]. Centrinėje Žemaitijos dalyje prie geležinkelio ir kelių susikirtimo ašyje įsikūręs miestas yra karių dislokacijai strategiškai tinkamoje vietoje. Kariuomenės dalinių įkūrimą mieste lėmė politinės aplinkybės. Prie iki tol buvusios Lenkijos karinės grėsmės prisidėjo Vokietija, kurios planuose atsirado pretenzijos į Klaipėdos kraštą. Lietuvos vyriausybė, siekdama sustiprinti Klaipėdos krašto pozicijas, 1934–1935 m. atkūrė 3-iąjį ir 6-ąjį pėstininkų pulkus, taip pat 1-ąjį artilerijos pulką ir 3-iąjį kavalerijos pulką, kuriuos dislokavo Vakarų Lietuvoje [27, 273]. Į Plungę iš Vilkaviškio 1934 m. atkeltas 4-asis artilerijos pulkas. Kitais metais Plungėje suformuotas ir 6-asis pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulkas, kurio viena dalis buvo dislokuota ir Klaipėdoje. 6-ojo pėstininkų pulko pradžia siekia nepriklausomybės kovas. 1926 m. jis buvo išformuotas ir vėl atkurtas stiprinant karines pajėgas Vakarų Lietuvoje. Abu minėti kariniai daliniai Plungėje veikė iki 1940 m. rugpjūčio mėnesio, kai sovietinės valdžios buvo išformuoti. Nors abu pulkai buvo atskiri kariniai vienetai, tačiau Plungės miesto kultūriniam gyvenime dažnai dalyvaudavo kartu. Šaltiniuose ir XX a. 4-ojo deš. pabaigos spaudoje kalbama apie abiejų pulkų veiklą, todėl atskirti artilerijos ir pėstininkų pulkų kultūrinę veiklą mieste ne visada įmanoma. Šiame straipsnyje pulkai vadinami bendru įgulos vardu.

Taigi įgulos įkūrimas Plungėje buvo įvykis, kuris, be karinės reikšmės, turėjo įtakos kultūriniam miesto gyvenimui. Tyrinėjant Plungės kultūrinį gyvenimą pastebėta, kad jis suaktyvėjo į miestą atsikėlus dviem Lietuvos kariuomenės pulkams. Šalia kovinio pasirengimo kariai turėjo ir įvairių laisvalaikio užsiėmimų – gyvavo meninės sekcijos, orkestrai, chorai.

Todėl natūralu, kad įvairūs karių meniniai kolektyvai pasirodydavo viešuose ir privačiuose renginiuose, išvykdavo į kaimyninius miestelius. Lietuvos karių kultūrinė veikla yra įdomi ir reikšminga tema tiriant Plungės miesto istoriją. Aktualumą sustiprina ta aplinkybė, kad po Nepriklausomybės atkūrimo atsiradus galimybei tirti tarpukario Lietuvos kariuomenės istoriją, pagrindinis dėmesys skiriamas gynybinėms jos funkcijoms, atskirų pulkų istorijai, tačiau pasigendama kariuomenės indėlio į XX a. 3–4-ojo deš. Lietuvos kultūrą analizės. Straipsnio tyrimo objektas – Lietuvos kariuomenės 4-ojo artilerijos pulko ir 6-ojo pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulko karių kultūrinė veikla Plungės mieste 4-ojo dešimtmečio antroje pusėje. Tikslas – aptarti karių atsikėlimo ir įsikūrimo mieste aplinkybes bei įvardyti įgulos karių indėlį į Plungės miesto kultūrinį gyvenimą. Straipsnio uždavinys – parodyti įgulos karių muzikinę veiklą, kariuomenės dalyvavimą miesto šventėse, atskleisti savarankiškas karių kultūrinės veiklos formas. Straipsnyje pateikta medžiaga ir išvados galėtų būti naudingos visiems besidomintiems Plungės miesto istorija, taip pat padės papildyti Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės istoriją.

Nors straipsnio autorius susidūrė su gana nekonkrečiais šaltiniais, vis dėlto Lietuvos centrinio valstybės archyvo 6-ojo pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulko 519 fonde yra duomenų apie karių muzikinę veiklą. Iš jos galima spręsti apie kariuomenės dalyvavimą šventėse, karių religines ir kariuomenės šventes. Kariuomenės dalinių atsikėlimas į Plungę tapo svarbiu įvykiu, todėl įvairūs jų gyvenimo klausimai buvo nušviečiami Žemaitijos regione leistuose laikraščiuose. Tyrimui svarbiausi trys periodikos leidiniai: *Žemaičių prietelius*, *Mūsų kraštas*, *Vakarai*. Informaciją skelbdavo ir Lietuvos kariuomenės žurnalai *Kardas* bei *Karys*. Laikraščiuose rašoma apie pulkų atsikėlimą į Plungę, kariuomenės ir visuomenės šventes, karių muzikinę veiklą, konkūrus, vaidinimus. Kažkiek medžiagos, padedančios atskleisti šią tematiką, yra Gintauto Surgailio [73, 191], Vytauto Jokubausko [27; 29] ir Vytauto Lesčiaus [39] darbuose. Jie taip pat akivaizdžiai rodo Lietuvos kariuomenės tyrinėjimų spragas istoriografijoje ir pasirinktos temos aktualumą.

KARIŲ ATSIKĖLIMAS Į PLUNGĘ

Lietuvos kariuomenės 4-ojo artilerijos pulko ir 6-ojo pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulko dislokavimas Plungėje įvyko palaiptai, nes pradžioje nebuvo kareivinių. Pirmieji 4-ojo artilerijos pulko kariai iš Vilkaviškio į Plungę atsikėlė 1934 m. birželio 27 d. rytą [48], kitų metų rudenį atsikėlė ir 6-asis pėstininkų pulkas. Pirmuosius artilerijos pulko karius miesto gyventojai sutiko iškilmingai, su orkestru. Sutikti karių susirinko nemažas būrys žmonių, tarp kurių buvo šauliai, ugniagesiai ir kitų organizacijų atstovai. 1934 m. rugsėjo 2 d. Plungės savivaldybė atkeltiems artilerijos pulko karininkams buvusiuose Mykolo Oginskio rūmuose surengė oficialų sutiktuvų ir susipažinimo vakarą. Susitikimo vakaras vyko prie bendro vaišių stalo, karininkus sveikino susirinkę miesto inteligentai [29].

Karių atsikėlimas į Plungę buvo didelė naujiena ir viena iš aktualiausių pokalbio mieste temų, pirmuosius metus apie karių atsikėlimą daug buvo rašoma vietos spaudoje. Tačiau iš pat pradžių kariai susidūrė su buitinais sunkumais. Atkeltam 4-ajam artilerijos pulkui patalpos buvo skirtos buvusiuose kunigaikščio M. Oginskio rūmuose ir kituose dvaro pastatuose. Pastatai nebuvo pritaikyti gyvenimui, todėl kariai pradžioje turėjo glaustis palapinėse parko teritorijoje. Spaudoje buvo rašoma, kad „Parkas pavirto lyg koks palapinių miestas“ [46].

Kareivinės mieste pradėtos statyti 1934 m. vasaros pradžioje, prie statybų dirbė apie 100 žmonių uždirbdavo po 3–7 litus per dieną [71]. Kareivių miestelis buvo statomas

300 metrų nuo parko į šiaurės rytus, statybos užtruko daugiau nei metus. Kareivinės baigtos statyti 1935 m. antroje pusėje [4], tais metais į juos įsikėlė ir naujai suformuotas 6-asis pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulkas [28]. Plungėje kariai apsigyveno keliose vietose: Kapucinų vienuolyne, parko teritorijoje esančiuose pastatuose bei kareivinėse, iš viso keli šimtai karių.

Kareiviams skirtuose kunigaikščio Mykolo Oginskio rūmuose iki tol buvo įsikūrusi Plungės realinė progimnazija, mokytojų seminarija, Vyskupo Motiejaus Valančiaus žemesnioji žemės ūkio mokykla ir Plungės valstybinis žirgynas [72], todėl patalpos kareiviams rūmų komplekse nebuvo pritaikytos. Iškelus visas įstaigas iš parko teritorijos, jo valdymas atiduotas įgulai. Valstybė skyrė finansavimą rūmams restauruoti ir pritaikyti karių reikmėms ir gyvenimui. Žurnalas *Karys* apie įgulos sutvarkytus rūmus rašė: „Puošnios salės atgavo savo pirmąją grožį, vokiečių okupantų nudaužytos salės meniškos ir labai vertingos freskos liko atnaujintos“ [31]. Rūmų remontui buvo skirta 45 000 tūkst. litų [38], tačiau yra ir kita medaliao pusė. Antai plungiškis Stasys Stropus, prisimindamas Lietuvos karių apsigyvenimą rūmuose, teigia, kad „Tai buvo totalinio rūmų patalpų interjero naikimo pradžia. Antrame aukšte, įrengiant karininkams butus, juose krosnys statytos iš pirmajame aukšte išardytų buvusių senųjų stilingų krosnių koklių“ [72]. Kariams atiteko visas apie 60 ha parko plotas su visais statiniais. Šis sprendimas buvo naudingas parkui, kuris, pasak spaudos, buvo gana apleistas. Kariai iš karto ėmėsi tvarkyti parką: išlygino takelius, pristatė naujų suoliukų, senus suremontavo, gražiu oru parke pradėjo groti karių orkestras [4]. Pulko kariai dar suremontavo sugriuvusius akmeninius tiltelius ir sutaisė laikrodinėje esantį laikrodį [64], įrengė naujus gėlynus, pasodino naujų medelių, o senuosius pašalino, sutvarkė parko terasą, tvenkiniuose užveisė karpių. Parke, kaip Mykolo Oginskio laikais, vėl pradėjo skraidyti fazanai, majoras Ambraziejus parke apgyvendino porėlę stirnų, takus vakarais apšvietė elektriniai žibintai [31].

1 pav. Plungės įgulos karių orkestras parke, XX a. 4-asis deš. Žemaičių dailės muziejus, GEK 4902

Kariai nepavertė parko visiškai uždara teritorija, tačiau norint įeiti į parką reikėjo leidimo. Vis dėlto parkas tapo mėgstama plungiškių fizikultūros ir sporto vieta. Iš pat pradžių kariai buvo patrauklūs miesto gyventojams. 1934 m. spaudoje minima, kad kariai kiekvieną dieną dainuodavo, todėl parkas „aidi nuo gražių dainų“ [42]. Visa tai labai žaismingai iliustruoja 1934 m. liepos 8 d. žinutė: „Paskutinėmis dienomis į Plungę atsikėlė kariuomenė. Dėl to plungiškiai kavalieriai smarkiai nuliūdo, nes panos savo akcijoms pastatė gana aukštas kainas. Kučinsko ir Pabedinskių verpyklos dailiosios lyties armija, pulko atsikėlimo proga, įsitaisė naują aprangą, padėjo „žąselės“ ir apsiavė modernišką kurpaitėm. Dalis pradėjo pudrą ir net paišelius lūpoms ir antakiams vartoti“ [36]. Moterų dėmesio tikrai būta: jau pirmaisiais metais šešios vietinės žemaitės ištekėjo už karių [43].

Įgulos rūpesčiu parke įrengti fizinio aktyvumo įrenginiai ir sporto aikštės karių fiziniam ugdymui. Šie sportiniai įrenginiai buvo naudojami ir miestiečių aktyviam poilsiui parke. Antai 1935 m. 4-ojo artilerijos pulko sporto draugija parke įrengė čiuožyklą, kuria nemokamai galėjo naudotis kariai su savo šeimomis. Panorėję pačiuožinėti plungiškiai turėjo pirkti bilietus: už vienkartinį pačiuožinėjimą reikėjo mokėti 40 ct, moksleiviams – 20 ct, bilietas visam sezonui kainavo 6 Lt, o moksleiviams – 3 Lt. Vakaraus čiuožykla buvo apšviečiama [26], ją prižiūrėjo karių ugniagesių komanda. Čiuožykla buvo populiari tarp jaunųjų plungiškių [58]. Apie čiuožyklą 1937 m. rašė žurnalas *Kardas*: „Įgulos viršininko rūpesčiu buvusiam Oginskio dvaro parke įrengta didelė čiuožykla. Be pėstininkų pulko karininkų, čiuožykla naudojasi visi Plungės sporto mėgėjai. Vakaraus čiuožiančius linksmino bataliono orkestras“ [54]. Pramogauti ant ledo gyventojai galėjo kiekvieną žiemą, jeigu tam buvo tinkamos oro sąlygos. Paskutinių žinių apie karių įrengtą čiuožyklą data – 1940 m. sausio mėnuo [56]. Savo sportiniu inventoriumi kariai leido nemokamai naudotis vietiniams šauliams ir sportinėms organizacijoms [31]. Šiltuoju metų laiku parke buvo galima žaisti tenisą ir krepšinį, 1939 m. buvo įrengtas ir futbolo stadionas [55].

Be sportinės veiklos, parke vyko įvairūs kiti renginiai. 1939 m. birželio 13 d. kariai prisidėjo prie parke organizuojamo prezidento Antano Smetonos vardinių šventimų. Įgula ne tik išdavė leidimą organizuoti renginį, bet ir pasiuntė karius tvarkai prižiūrėti. Prie parke sukurto lauko vyko koncertinė programa, prasidėjusi apie 21 valandą [1].

Parkas tapo ir kasdienio plungiškių poilsio vieta, kurią, tiesa, kontroliavo kariuomenė. Vietos gyventojai galėjo vaikštinėti po parką, turėdami vienkartinius (juos išduodavo budintis karininkas) ar ilgalaikius leidimus (gautus iš pulko komendanto). Susipažinti su parku buvo galima ir per ekskursijas: jų metu buvo aprodomi parke gyvenantys žvėrys [35], aplankomos įžymios vietos, ekskursijas po parką pravedavo paskirtas karininkas [79]. Parkas buvo prižiūrimas ir saugomas karių, jame visados patruleiudavo karys, kuris prižiūrėdavo bendrą tvarką, neleisdavo vaikščioti ant žolės, laužyti medžių ir pan.

Parke vyko švenčių minėjimai, gegužinės, sportiniai renginiai, tai buvo žmonių poilsio, pramogų vieta. Oginskio rūmų parke įsikūrusi ir jį tvarkanti kariuomenė sugrąžino parkui buvusią šlovę, tačiau kartu jis buvo karių dislokacijos vieta, todėl miestiečiams kelti specifiniai reikalavimai.

ĮGULOS KARIŲ MUZIKINIAI RENGINIAI

Įgulos orkestrai

Apie tai, kad į Plungę atsikėlė 4-ojo artilerijos pulko kariai turėjo pulko orkestrą, galima spręsti iš periodinėje spaudoje pasirodžiusių žinių. Minima, kad 1934 m. rugsėjo 7 d. vykusioje

Tautos šventėje karių orkestras grojo per mišias [45], o lapkričio mėnesį kariai grojo pavarininkų [47] ir jaunalietuvių viešuose vakaruose [63]. Tais metais artilerijos pulko dūdų orkestrui vadovavo Janušaitis [49]. Ketvirtojo artilerijos pulko orkestrą visuomenė labai greitai pamėgo, rugsėjo mėnesį orkestrantams grįžus iš Birštono spaudoje buvo rašoma: „Visuomenė jo jau labai laukė, nes čia nėra kam gerai per rengiamus vakarėlius ir šiaip iškilmes pagriežti“ [42].

Kiek ilgai gyvavo 4-ojo artilerijos pulko pučiamųjų orkestras, sunku pasakyti. Nepastovi orkestro sudėtis (muzikantų daugumą sudarė būtinos tarnybos muzikalūs kariai) kenkė jo veiklai: „Kada pas pėstininkus grieždavo radio, pas artilerininkus tik savieji orkestrėliai. Bet jie būdavo nepastovūs: išvažiuoja atsarginiai, ir sugriūva orkestras“ [17]. Orkestrų išformavimas nebuvo retas reiškinys. *Vakarų* dienraštyje plungiškiai skundėsi: „norint kokiai organizacijai surengti vakarą ar pasilinksminimą, tenka pasitenkinti stygų orkestru arba patefonu su garsiakalbiu. Šventėms pajvairinti reikia orkestrą kviesti iš kaimyninių miestų. Dūdų orkestras Plungėje būtina reikalingas“ [67].

Įkūrus 6-ąjį pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulką, 4-ojo artilerijos pulko orkestras, atrodo, užleido pozicijas ir nuo 1936 m. nebeminimas. Pėstininkų pulkas jau 1936 m. pradžioje turėjo net du orkestrus, antrajam orkestrui vadovavo pusk. Janušaitis [6]. Tačiau teigti, jog 4-ojo artilerijos pulko orkestras buvo panaikintas, negalime. Tiesa, nušviesti jo likimo istoriją trukdo nekonkrety to meto spauda. Dažnai minima, kad renginiuose grodavo karių, įgulos ar pulko orkestras, tad ne visada galima įvardyti konkretaus pulko orkestrą, vis dėlto dažniausiai minimas 6-ojo pėstininkų pulko orkestras. Todėl toliau straipsnyje orkestrų pasirodymų nekonkretizuosime ir vadinsime bendru karių orkestro vardu, nes gali būti, kad kartais dalyvaudavo bendras abiejų pulkų orkestras.

Įgulos orkestro repeticijos vykdavo įtemptu grafiku: pirmadieniais, trečiadieniais ir penktadieniais – nuo 8 iki 10 val. ir antradieniais, ketvirtadieniais bei šeštadieniais – visą dieną [5, 199]. Atrinkti kariai pradžioje lankydamo individualias repeticijas, mokėsi groti paskirtu instrumentu, o vėliau įsitraukdavo į pulko orkestrą. Kadangi orkestras buvo karinis, jo muzikantams buvo taikoma karinė drausmė, tačiau ne visi jo nariai buvo uolūs muzikantai. Trimitininkais 1936 m. buvę eiliniai Steponavičius, Vincevičius, Petruškevičius dokumentuose minimi kaip nedrausmingai lankantys repeticijas [5, 230]. Orkestro komandą 1939 m. gegužės 23 d. sudarė 29 nariai, iš jų 4 puskarininkiai, 6 kareiviai, 6 civiliai tarnautojai ir 13 muzikos mokinių [2]. Plungės kariuomenės kariai grojo ir su styginiais instrumentais, tačiau tai liudija tik archyviniai dokumentai, spaudoje ir nuotraukose styginių instrumentų nematyti. Galbūt tai buvo atskira muzikinė grupė; yra žinoma, kad 1936 m. prie orkestro groti styginiais instrumentais buvo priskirti eiliniai – Vytautas Liaudanskis, Icikas Reifas, Joselis Segalis [5, 231]. Spaudoje minimas tik karių dūdų orkestras ir nuotraukose orkestras užfiksuotas tik su pučiamaisiais instrumentais. Ir tai suprantama, nes orkestro pagrindinė paskirtis buvo groti karių rikiuotės užsiėmimuose, žygiuose. Tačiau Plungės gyventojams vertingiausia buvo orkestro koncertinė veikla.

KARIŲ MUZIKINĖ VEIKLA

Plungės krašto gyventojams pučiamasis orkestras nebuvo naujiena, jau 1873 m. viena iš pirmųjų muzikos mokyklų Lietuvoje buvo įkurta būtent Plungėje. Orkestrą įsteigė ir juo rūpinosi kunigaikštis Mykolas Oginskis, kuris per 30 mokyklos gyvavimo metų paruošė ne vieną muzikantą, tarp kurių buvo ir Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. Muzikos mokykla

padarė tokią įtaką, jog ir šiandien Žemaitijoje per šventes, laidotuves ar atlaisdus groja pučiamieji orkestrai [82].

Prie tradicijos tęsimo prisidėjo ir Žemaitijoje pagarsėjęs Plungės įgulos karių orkestras, kuris buvo mėgstamas dėl profesionalumo ir išskirtinumo. Tarp miesto gyventojų pasisekimą turėjusį orkestrą miestelėnai vadindavę „aukštos muzikalinės kultūros karių orkestru“ [31]. Tokiai sėkmei įtakos turėjo ilgos repeticijų valandos ir profesionalūs dirigentai. Vienas iš jų buvo Rietavo muzikos mokyklos auklėtinis bei Varšuvos konservatorijos absolventas Mykolas Butkevičius, kuris mokytojavo ir Plungės progimnazijoje [70].

Pagrindinė orkestro veikla koncentravosi Plungės mieste. Kariai grodavo pagrindinėse miesto šventėse, krikščioniškuose renginiuose, minėjimuose ar kitų organizacijų rengimuose viešuose vakaruose. Plungiškiams patiko ir nedidelė muzikavimo kaina: „Pulko orkestras už griežimą iškilmėse ar šiaip pasilinksminimuose ima labai žemą kainą. Anksčiau buvę privatūs muzikantai ėmė nežmoniškas kainas“ [74]. Muzikiniai kūriniai gerindavo ir pačių karių psichologinį klimatą: išvykstančius atsargos karius namo iš stoties išlydėdavo su muzika [20], kariams žygiuojant iš kareivinių per visą miestą į kiną ar bažnyčią juos lydėdavo orkestro muzika [25]. Per kariuomenės šventę jie grodavo kariams ir švenčių dalyviams. 1940 m. spaudoje minima, jog kariai sekmadieniais ir šventadieniais 9 val. bažnyčioje grodavo pučiamaisiais instrumentais [50]. Laisvės alėjoje tuo metu gyvenusi plungiškė A. P. straipsnio autoriui 2017 m. kovo 11 d. pasakojo, jog šeštadieniais ir sekmadieniais žmonės eidavo į parką pasiklausyti karių orkestro (*) [41].

Karių orkestras Žemaitijoje buvo nedažnas reiškinys, todėl žmonėms patikdavo stebėti grojančius uniformuotus karius. Orkestras važinėdavo ir po kitų valsčių miestus ir miestelius: Telšiuose kariai grojo per Germanto pradžios mokyklos mokinių stovyklos uždarymą 1935 m. [75] ir vyskupo Justino Staugaičio 70 metų gimimo jubiliejų 1936 m. [13], 1937 m. Lieplaukėje karių pučiamasis orkestras grojo Šv. Jurgio atlaisdų dieną [78]. Karius orkestrantus pirmą kartą 1939 m. rugpjūčio 5 d. pamatė Platelių miestelio gyventojai [37]. Taigi įgulos pučiamųjų orkestras ne tik tapo svarbiu miesto kultūrinių švenčių ir renginių akcentu, bet ir plačiau žinomą Žemaitijoje.

Be orkestro, sudėtinės ir privalomos kariuomenės dalies, Plungės kariškiai turėjo chorą (įsteigtas 1934 m.), kuris taip pat aktyviai dalyvavo miesto kultūriniame gyvenime. Dainavimo mokė buvęs vargonininkas, o vėliau – tarnaujantis karys, repetuodavo choristai kiekvieną dieną po vieną valandą [42]. Jau pirmąją vasarą po karių įsikūrimo spaudoje užtinkama nuorodų, kad „Plungiškiai mažai girdėję kariškų dainų, labai džiaugiasi girdėdami lietuviškas karių dainas“ [51]. Taip pat buvo minima, jog kariai kiekvieną dieną dainuoja Plungės miesto parke ir geriausiai pasirodo pulko mokomoji komanda. Kariai dainuodavo per šventes ir minėjimus. Galimas dalykas, kad choras gyvavo ne nuolat, dėl nežinomų priežasčių jis iširdavo. Vargu ar tam įtakos turėjo karių išėjimas į atsargą, nes vyko nuolatinė jų rotacija. Apie karių chorą daugiau žinių randama tik 1940 m. – vasario mėn. pabaigoje minima, jog karių choras giedojo bažnyčioje [50]. Tačiau archyvinėje medžiagoje užfiksuota, kad 1940 m. kovo mėnesį įgulos choras buvo pradėtas burti iš naujo. Chore dainavimo pamokas vedė pulko kapelmeisteris civilis tarnautojas Grudzinskas. Jam padėjo liktinis puskarininkis Narbutas ir civilis muzikantas Narušis. Repetuoja pirmadieniais, trečiadieniais ir penktadieniais nuo 17:00 iki 18:20 val., pirmoji repeticija įvyko kovo 7 dieną [11]. Galimas dalykas, jog negausi išlikusi archyvinė medžiaga apima skirtingų pulkų chorus,

(*) A. P. (gimusi 1917 m. sausio mėn.) atsiminimus iš Plungės miesto istorijos autorius užrašė Plungėje 2017 m. kovo 11 d.

tačiau mūsų straipsnyje jis minimas kaip vienas. Taigi choras buvo karių laisvalaikio praleidimo priemonė, tačiau būdamas nepastovus ryškiau Plungės miesto kultūroje nepasizymėjo.

KARIŲ DALYVAVIMAS ŠVENTĖSE

Karių šventės

Lietuvos kariuomenei labai svarbi buvo lapkričio 23 diena. 1918 m. tą dieną premjeras Augustinas Voldemaras pasirašė įsakymą, kuriuo buvo įkurta Apsaugos Taryba. Ši diena pirmosios nepriklausomybės laikotarpiu buvo vadinama Vyčio Kryžiaus ordino arba kariuomenės švente. Plungės įgulos kariai privalėjo dalyvauti šventiniuose renginiuose, kurie neapsiribojo kareivinių teritorija, bet vyko ir mieste. Šventinės dienos būdavo panašios: iš ryto iškeliamos vėliavos prie kareivinių, bažnyčioje vykdavo mišios, tos dienos progai būdavo skirta paskaita. 1937 m. 15 ir 17 val. kariai turėjo galimybę Laisvės alėjoje esančioje kino salėje „Laisvė“ žiūrėti filmus [3]. 1939 m. švenčiant Vyčio Kryžiaus ordino šventę, po pamaldų kariai surengė paradą Vytauto prospekte, skaitytos teminės paskaitos ir pagerbti žuvę kariai. 1937 m. iš garsiakalbių mieste skambėjo iš Kauno transliuojamos šventinės programos, o 1939 m. šventinė programa buvo transliuojama ir iš Vilniaus. Kino filmai šventinę dieną kariams buvo rodomi nemokamai [24].

Kariai šventė ne tik visos Lietuvos karių dieną, bet ir savo pulko šventę. Žinių pavyko rasti tik apie 6-ojo pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulko šventę. 1940 m. birželio 10 d., dalyvaujant ir 4-ajam artilerijos pulkui, šventė prasidėjo 9 val. iškilminga vėliavos pakėlimo ceremonija prie karių ligoninės. Po mišių bažnyčioje ir naujų kareivių priesaikos pulkui prie kareivinių įvyko paradas. Vėliau, pietus parke pavalgę kariai, galėjo stebėti sportinę mankštą, klausytis orkestro ir giedančio choro. Parko teritorijoje taip pat organizuota vakarienė [9] ir gegužinė. Spauda nerašė apie kariams skirtas šventes, todėl informacijos išliko nedaug. Antai 4-ojo artilerijos pulko šventė vykdavo rugpjūčio 1 d. [39], tačiau apie jos šventimą žinių nepavyko rasti.

Nepriklausomybės dienos minėjimas

Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo diena kariams, pasiryžusiems ginti valstybę, buvo viena pagrindinių švenčių. Tačiau spaudoje apie karių dalyvavimą vasario 16-osios dienos minėjimuose informacijos yra labai mažai. Pagrindinėms šventėms organizuoti būdavo sukuriamos komisijos, taip pat šventėse dalyvaudavo dauguma miesto organizacijų, o kariai spaudoje nebūdavo specialiai išskiriami. Archyvuose yra duomenų tik apie 1939 ir 1940 metų vasario 16 dienos minėjimo programas.

Visų vasario 16-osios minėjimų programa labai panaši. Pavyzdžiui, 1937 m. valgykloje kariai išklausė pulko vado kalbą apie vasario 16-osios reikšmę. Vėliau progimnazijos direktorius J. Eidėnas perskaitė paskaitą apie lietuvių tautos likimą iki Nepriklausomybės atgavimo. Po jos maršu buvo pagerbtas J. Basanavičius ir žuvusių karių atminimas. Kariai dalyvaudavo vėliavos pakėlime ir bažnyčioje vykstančiose mišiose. Šventinio posėdžio metu paskaitą skaitė ltn. Tėvelis, koncertinėje dalyje grojo įgulos orkestras [53]. 1939 m. vasario 16 dienos minėjimas taip pat buvo labai panašus. Rytas prasidėjo trispalvių iškėlimu – jas prie kareivinių ir parko rūmų 7 val. iškėlė ūkio būrio vado paskirti kariai. 9 val. ryto kariams valgykloje buvo skaitoma paskaita „Vasario 16-oji“, o 10 val. 30 min. įgulos kariai dalyvavo vėliavos pakėlime Laisvės alėjos pradžioje. Tuomet vykdavo pamaldos ir iškilmingas posėdis. 17 val. mieste buvo nuleista

vėliava, o 18 val. kareivinių valgykloje įvyko vaidinimas „Aušros sūnūs“. Vaidinimą kariai su šeimomis galėjo stebėti nemokamai [22, 67].

1940 m. vasario 16 dieną Lietuvos vėliava buvo keliamos prie kareivinių, karininkų ramovės, puskarininkų ramovės ir prie ligoninės. Iš ryto prie kareivinių išsirikiavę kariai išklausė įgulos viršininko pulkininko Jono Andrašiūno sveikinimą, o 10 val. 30 min. dalyvavo bažnyčioje vykstančiose mišiose. Po pamaldų kariai savo noru galėjo dalyvauti parapijos salėje vykstančiame renginyje, o 15 val. kareivinėse kareiviams leitenantas Kalinauskas skaitė paskaitą [23, 47]. Į atskirai karininkams 19 val. surengtą vakarienę Nepriklausomybės šventės proga karininkai rinkosi su žmonomis [61]. Informacijos apie valstybinę Lietuvos šventę trūkumą žiniasklaidoje galėjo lemti metų laikas, todėl minėjimas mieste sulaukdavo mažiau dėmesio. Aleksandras Pakalniškis atsiminimuose apie vasario 16-ąją rašė: „Kitaip yra Vasario 16-tą. Ateina šauliai rikiuotėje į bažnyčią, ir tuo viskas pasibaigia. Per šalta su ilgesnėmis eisenomis ir kalbomis prasidėti“ [44].

Nors žinių apie karių dalyvavimą Vasario 16-osios šventėje rasta nedaug, tačiau pamirėtuose renginiuose kariai turėjo dalyvauti. Svarbu pabrėžti, kad kariai dalyvavo ir kaimyninių valstybių nepriklausomybės dienos minėjime. Antai 1939 m. vasario 24 d. 11 val. kariai pažymėjo Estijos Nepriklausomybės dieną kareivinių valgykloje, klausydami si ltn. Tėvelio paskaitos [22, 78].

Kariuomenės ir visuomenės šventė

Pati didžiausia karių rengiama šventė Plungėje buvo visuomenės su kariuomene suartėjimo šventė, dar vadinama kariuomenės ir visuomenės šventė. Šventė vykdavo gegužės mėnesį, kariai, tikėtina, kiekvienais metais ją rengė, tačiau rasti žinių pavyko ne apie kiekvienus metus.

Kariuomenės ir visuomenės šventė buvo viena iš kariuomenės įvaizdžio gerinimo šalyje instrumentų. Kiekvienais metais šventės būdavo labai panašios ir šabloninės,

2 pav. Plungės įgulos kariai vaidina spektaklį „Aušros sūnūs“, pastatytą pagal Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės pjesę (režisierius J. Tarvydas), XX a. 4-asis deš. Danutės Ardavičienės asmeninis archyvas

pagrindinis šventės veiksmas vykdavo prie kareivinių esančioje aikštėje. Kiekviena tokia šventė prasidėdavo įgulos vėliavos pakėlimu, vykdavo mišios bažnyčioje arba prie kareivinių, kurioms vadovavo įgulos kapelionas [73, 109–114]. Vėliau šventinę kalbą pasakydavo įvairių organizacijų ir įstaigų vadovai. Per 1936 m. vykusią šventę kalbą sakė miesto burmistras Kazimieras Augūnas, įgulos viršininkas majoras Stasys Baltrimas, šaulių kuopos vadas Jonas Viliušis [18]. Po kalbų kareivinių aikštėje susirinkusiems kariai demonstravo karinę parengtį: parodomąjį puolimą, karių gimnastikos pratimus. Renginyje nevengta ir komiškų sportinių pasirodymų, vaidinimų, buvo dainuojama ir šokama [80]. Artilerijos pulkas demonstruodavo miestiečiams patrankas, kurios išaudavo kelis šūvius, pasirodydavo ir iš savo dislokacijos vietų atskridę lėktuvai [81]. Šventės populiarumą 1938 m. aprašė *Žemaičių prietelius*: „Šventės rytą minios žmonių ėmė rinktis kareivinių aikštėje, kame turėjo įvykti pamaldos, ginklų įteikimas ir kitos iškilmės. Gražus oras, šventadieniškai išsipuošusios kareivinės masinė masinos žmonės ir dar visą valandą prieš pradžią aikštėj buvo apie 3 000 minia“ [34]. Žinant, kad mieste tuo metu buvo apie 4 500 gyventojų, žmonių skaičius gali būti padidintas. Svarbu pabrėžti, kad visuomenė nebuvo abejinga krašto gynybai, susirinkusieji aukodavo pinigus ir ginklus – per 1938 m. šventę įgulai buvo įteikti 33 šautuvai ir 1 lengvasis kulkosvaidis, surinkta apie 900 litų. Šventės dalyviams labiausiai patikdavo priešlėktuvinės apsaugos pratybos su lėktuvais ir raitelių komiški sportiniai pasirodymai. Daugelis žiūrovų domėjosi šautuvais ir šaudymu, ragavo valgius ir lankėsi kareivinėse [34].

Toks kariuomenės ryšių su miesto visuomene stiprinimas buvo rezultatyvus. Kokią reikšmę miestui turėjo kariuomenė, rodo plungiškių ypatingas dėmesys iš manevrų grįžtantiems kariams. Antai 1937 m. rugsėjo 18 d. sutikdamas iš manevrų grįžtančius karius miestas pasipuošė Lietuvos trispalvėmis, buvo pastatyti puošnūs sutikimo vartai. Karius pasveikino miesto burmistras Kazimieras Augūnas, o plungiškiai juos sutiko ir sveikino su gėlėmis [14].

3 pav. Karių pasirodymas kariuomenės ir visuomenės suartėjimo šventėje, 1937 m. gegužės 23 d. (*Plungė amžių sandūroje*. Sud. B. Pocius, 2002)

Kitų metų rugsėjo 19 d. iš lauko pratybų grįžę kariai irgi buvo iškilmingai pasitikti žmonių. Tą dieną karius Plungės geležinkelio stotyje pasitiko gimnazistai ir pradžios mokyklos mokiniai, mokytojai bei eiliniai miestiečiai [33]. Kareiviai buvo pasitinkami ir sveikinami ne tik Plungėje, bet ir kituose miestuose bei kaimuose. Kariuomenė turėjo instrukcijas, kaip kelti kariuomenės ir karininkų gerą įvaizdį visuomenėje. Gerą įspūdį žmonėms formavo karių rengiamos šventės, atitinkami straipsniai apie karių žygius, kariuomenės istoriją ir meilę tėvynei [32].

Plungės įgula dalyvaudavo ir kitų miestų kariuomenės ir visuomenės suartėjimo šventėse. Pavyzdžiui, 1938 m. į Telsiuose rengiamą šventę atvyko Plungės ir Varnių įgulos, nes Telsiuose karių nebuvo. Įgulos buvo iškilmingai sutiktos, joms įteikti suaukoti ginklai, o kariai gyventojams surengė savo kariuomenės pasirodymą [10].

Jojimo konkūrai

Dislokuoti kariai miestui parodė dar nematytas varžybas, į kurias dalyviai ir žiūrovai atvykdavo iš kitų miestų ir miestelių. Vienas iš tokių renginių yra žirgų konkūras, kuris tuo metu vadintas raitelių rungtynėmis. Pirmą kartą šios varžybos buvo surengtos 1935 m. liepos 14 d. 4-ojo artilerijos pulko bazėje. Tai nebuvo vien kariuomenės renginys, jame dalyvavo ir artimų organizacijų nariai. 1935 m. konkūre, be karių, dalyvavo ir III šaulių rinktinės nariai iš Plungės, Telsių ir Žarėnų. Šventė prasidėjo 15 val. 15 min. orkestro maršu, dalyvavo pulko vadas pulkininkas Jonas Juodišius su žmona, burmistras Kazimieras Augūnas, kunigas Povilas Pukys, karininkai su šeimomis ir kiti. Teisėjų komisiją sudarė majoras Eduardas Tallat-Kelpša, kapitonas Vladas (?) Kuzavinis, leitenantas Byla ir Telsių miesto šaulių rinktinės vadas kapitonas Vincas Rauba. Aikštės komendantu buvo ltn. Kaukas. Tos dienos programoje buvo numatyta „raitųjų šaulių pavojus, kliūčių nugalėjimas, komiškas sportas ir raitųjų gimnastika“. Dalyviai turėjo peršokti per dešimt barjerų, kurių aukštis svyravo iki 1,30 metro. Geležinkelio stoties bokšte pasirodžius ugniai, į aikštę įžygiavo dalyviai – 7 plungiškiai, 18 telšiškiai ir 6 žarėniškiai. Varžybose pirmieji pasirodė puskarininkiai, jojant karininkams kliūtys pakeliamos aukščiau, o šaulių pasirodymui barjerai gerokai nuleidžiami [66]. Geriausiai konkūre pasirodęs Telsių būrys gavo pereinamąją dovaną – sidabrinę taurę [41].

Jojimo varžybas mėgusi Plungės įgula jas surengė 1934 [65] ir 1935 m. [4], vėlesnių žinių apie konkūrą nerasta, bet pasirodymų su žirgais būta. Štai 1938 m. kariuomenės dieną vyko komiškas raitelių pasirodymas [34]. Komiški sportiniai numeriai, raitelių gimnastika ir imtynės vyko ir 1935 m. liepos 14 dieną. Pasirodymai būdavo gana sudėtingi ir pavojingi, pavyzdžiui, raitelių imtynėse kariai jodinėdavo ant žirgų be balnų ir stengdavosi numesti nuo žirgo priešininką. Šiuose kariams ir visuomenei skirtuose renginiuose kariai parodydavo savo meistriškumą, kovinį pajėgumą. Tai buvo įdomūs ir azartiški reginiai.

Meninė ir švietėjiška veikla

Spaudoje aprašomi karininkų reginiai buvo skirti ne tik parodyti karių meninius sugebėjimus, bet ir uždirbti pinigų kariuomenės reikmėms. Pavyzdžiui, 1936 m. vasario 23 d. įvyko pirmas viešas vakaras kareivinėse. Renginio pradžioje kariai suvaidino vieno veiksmo komediją „Simuliantai“ ir keturių veiksmų komediją „Nepasisekė debiutas“, po vaidinimo surengti šokiai [30]. Renginio iniciatorius buvo ltn. Lipčius, uždirbtas pelnas – 220 litų ir 90 centų – buvo perduotas į ginklų fondą [16]. Ginklų fondui atiteko ir 1937 m. spalio 30 d. surengto viešo vakaro, kurį organizavo ltn. Tėvelis, lėšos. Spektaklių kūrėjais ir dalyviais buvę kariai kartais būdavo aukštai įvertinami. Antai 1937 m. spaudoje minimas nusipelnęs režisierius ltn. Šidlauskas [31], pagarsėję aktoriai buvo viršila Šapalas, Morkūnaitė ir puskarininkis Puodžiūnas [60].

1938 m. gegužės 14 d. vakare kareivinėse karininkai ir puskarininkiai parodė vaidinimus „Už vėliavą“ ir „Ambulatorijoje“, vakarą pajavairino progimnazijos choras [34]. Savo režisuotus spektaklius kariai parodydavo ir už Plungės miesto ribų. Štai minima, jog įgulos kariai, draugiškai bendraudami su Aleksandravo kaimo (Plungės r.) šauliais, 1937 m. lapkričio 21 d. paskaitė gyventojams kelias paskaitas, pademonstravo ginklus, o vakare suvaidino du spektaklius. Atsilygindami gyventojai kariams paruošė pietus ir vakarienę [7]. Kitais metais į šaulių surengtą šventę Aleksandrave atvykusi puskarininkių aktorių grupė vakare gyventojams suvaidino spektaklį iš karių gyvenimo [8].

Įgulos kariai sulaukdavo ir svečių iš kitų organizacijų ar kitų miestų, kurie jiems ir miestiečiams koncertuodavo ar vaidindavo. Štai 1934 m. rugpjūčio 26 d. po koncertų Palangoje į Plungę užsukęs husarų pulko orkestras „Aušros“ salėje surengė koncertą su vaidinimu. Orkestras pagrojo arijas iš operų „Aida“, „Trubadūras“ ir kitų [62]. Husarų pulko orkestro kariai suvaidino operą „Pensionatas“ ir vieno veiksmo operetę „Dumplius kompozitorius“. Tą vakarą orkestrui dirigavo kapelmeisteris Lechavičius. Į renginį susirinkę daugiau kaip 500 žmonių net netilpo į salę; žiūrovai negailėdami mokėjo už bilietą po 1 ar 2 litus [15]. 1935 m. liepos 14 d. vakarą karininkų ramovėje įvykusiame koncerte dainavo Valstybės operos solistai Pranė Kaupelytė (Kaveckienė) ir Juozas Babravičius, akompanavo Konradas Kaveckas. Vakaras žiūrovams labai patiko ir jie prašė pakartoti, o tai gana retas atvejis Plungėje [66]. Plungės įgulos kariai turėjo progos pamatyti ir profesionalių teatrų spektaklius: 1939 m. rugpjūčio 16 d. Valstybės dramos teatro artistai Plungėje kariams vaidino Stasio Lauciaus trijų veiksmų pjesę „Žydimi žemė“ [76], 1940 m. vasario 24 d. Plungėje apsilankęs Šiaulių valstybinis teatras kariams suvaidino Petro Vaičiūno keturių veiksmų dramą „Varpų giesmė“ [59]. Kariams vaidindavo ir vietiniai šauliai, pavyzdžiui, 1940 m. vasario 16 d. Plungės šauliai kariams suvaidino trijų veiksmų dramą „Jie atėjo“ [77].

Kariškiai ne tik galėjo pamatyti šaulių vaidinamus spektaklius, jie glaudžiai bendradarbiavo su šauliais – skaitydavo paskaitas apie karo mokslus, organizuodavo jiems manevrus. Be to, mokyklose kariai praveddavo karinio parengimo pamokas [31], organizuodavo kursus ir stovyklas. 1934 m. į Plungę atsikėlę kariškiai skaitė nemažai paskaitų krašto žmonėms. Jau 1935 m. rugpjūčio mėnesį spaudoje minima, kad pulko kariai gyventojams skaitė paskaitas [4], 1937 m. įgula surengė vietiniams pedagoginę savaitę. Paskaitos buvo rengiamos ir tolesniuose kaimuose, pavyzdžiui, 1937 ir 1938 metais kariai skaitė paskaitas apie ginklus ir dujokaukes Aleksandravo kaimo gyventojams [7; 8]. Paskaitos įvairia tematika sekmadieniais buvo skaitomos ir patiems kareiviams. 1936 m. jiems įrengtoje skaitykloje buvo galima skaityti laikraščius, žurnalus ir knygas [19]. Erdvi skaityklos salė buvo papuošta kunigaikščių ir visuomenei nusipelnusių veikėjų paveikslais, kėdės ir staliukai buvo nudažyti baltai. Skaityklos įrengimą organizavo ltn. Tėvelis [57]. Karinės įgulos vadovų rūpinimasis karių išprusimu buvo naudingas ir miestiečiams, nes pajavairino jų kultūrinių poreikių tenkinimą.

Karių dalyvavimas miesto renginiuose

Per metus vykdavo nemažai švenčių, kurias rengdavo ne viena visuomeninė organizacija. Jos pritraukdavo daugiau žmonių, sulaukdavo ir žiniasklaidos dėmesio. Viena iš jų buvo Švč. Mergelės Marijos gimimo šventė, 1930 m. nacionalizuota ir pradėta vadinti Tautos švente, kuri buvo švenčiama rugsejo 8 d. (tą dieną turėjo būti karūnuotas Vytautas). Svarbiausias vaidmuo Tautos šventėje teko kariuomenei, šventė turėjo parodyti kariuomenės ir tautos vienybę [69].

Šventinę dieną Plungėje plačiai minėdavo visuomenė, todėl įgula ir prisijungdavo prie viso miesto bendros šventės, ir atskirai savo kariams surengdavo įvairius renginius. Per tautos šventę kariai prie kareivinių ir karininkų ramovės iškeldavo vėliavas, dalyvaudavo bažnyčios mišiose, surengdavo miestiečiams paradą. Taip pat buvo skaitomos šventei skirtos paskaitos apie jos reikalingumą ir prasmę, rodomi kino filmai [23, 30].

Lietuvos kariuomenė su gyventojais pažymėdavo ir kitas valstybei svarbias šventines dienas. Pavyzdžiui, tarpukario Lietuvoje iškilmingai buvo švenčiamas 1923 m. įvykęs Klaipėdos krašto prijungimas. Daugiau duomenų yra išlikę apie 1939 m. šventę: ji prasidėjo kareivinių valgykloje skaityta paskaita, vėliau mieste buvo iškilmingai pakelta vėliava, buvo laikomos mišios, po jų kino salėje vykusiam susirinkime kariai galėjo dalyvauti savo noru [22, 28]. *Vakarų* dienraštis apie susirinkimą rašė: „buvo pasakyta gražių kalbų, pareikšta meilė, prisirišimas ir ištikimybė lietuviškajam pajūriui“ [68], virš kurio tuo metu jau kaupėsi pavojaus debesys – po trijų mėnesių Lietuva gavo ultimatumą iš Vokietijos.

Tarpukaryje aktuali Vilniaus krašto okupacijos diena buvo pažymima minėjimais. 1937 m. liepos mėnesį įgulos kariai Vilniaus krašto praradimą priminė pakeldami vėliavas, dalyvaudami pamaldose, išklausydami paskaitą, o 12 val. įvykusi rimties minutė buvo paženklinta patrankos šūviu [21]. Daug linksmiau atšvęstas Vilniaus susigrąžinimas. Plungėje įgula Vilniaus sugrąžinimą atšventė džiaugsmingai, kareiviai savo gyvenamuosius namus spalio 11 d. papuošė trispalvėmis. Įgulos viršininko plk. Jono Andrašiūno kariams pasakyta kalbą aprašė kariuomenės žurnalas *Kardas*: „kviesdamas visus karius su didžiausiu atsidėjimu dirbti brangios tėvynės labui ir nepalaužiamai tikėti jos šviesia ateitimi. <...> Po įgulos viršininko kalbos sušukta griausmingas valio už Tautos Vadą, vyriausybę ir kariuomenės vadą. Po to, orkestrui pritariant, įgula sugiedojo Tautos himną.“ [52]. Tą dieną Vilniaus atgavimo proga nuo 12 val. prie karo muziejaus Kaune vyko iškilnių programa [12].

4 pav. 4-ojo artilerijos pulko pasiruošimas paradiui Plungės miesto turgaus aikštėje, 1934 m. rugsėjo 9 d. Nuotrauka iš internetinio aukciono: <https://pirkis.lt/item/14191960-foto-4-ojo-artilerijos-pulko-paradas-plungeje-reta.html> [žiūrėta 2017 04 05]

IŠVADOS

Karinės įgulos įkūrimą Plungėje lėmė karinės aplinkybės, todėl pagrindinis karių tikslas buvo tobulinti karinę parengtį. Tačiau 1934–1940 m. Plungėje dislokuoto 4-ojo artilerijos pulko ir naujai suformuoto 6-ojo pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulko karininkai bei kariai aktyviai reiškėsi miesto kultūriniam gyvenime, svariai prisidedami prie gyventojų kultūrinės veiklos naujų formų atsiradimo. Plungės miesto visuomenė karius sutiko ne tik palankiai, bet ir iškilmingai, ir nuo tada užsimezgė įvairiapusiai kariuomenės ir miestiečių ryšiai.

Kariai įsikūrė kareivinėse ir parko teritorijoje, kuri nebuvo pritaikyta kariuomenei. Nors rūmų pritaikymas karių reikmėms to meto plungiškių buvo vertinamas nevienareikšmiai, sutvarkytas parkas, jo pritaikymas kariuomenės ir miestiečių poreikiams sudarė sąlygas miestiečiams, ypač jaunimui, sportuoti ir leisti laisvalaikį įvairiais metų laikais. Parkas taip pat tapo minėjimų, švenčių bei ekskursijų vieta. Tad nors garsusis Mykolo Oginskių rūmų parkas dėl specifinių kariuomenės poreikių ir tapo uždaresnis, čia vykę renginiai darė jį patrauklų ir lankomą gyventojų.

Reikšmingi Plungės kultūrai buvo pučiamųjų instrumentų orkestro pasirodymai. Orkestras grodavo ne tik kariams, bet ir Plungės miesto bei Žemaitijos miestų ir miestelių gyventojams per šventes, minėjimus, gegužinės. Būdamas stipriausias Plungės mieste ir apylinkėse karių orkestras prisidėjo prie nuo seno Žemaitijoje įvairiose, ypač religinėse, šventėse dalyvavusių orkestrų kultūros puoselėjimo, žmonės jį vertino už aukštos kokybės muzikinius pasirodymus. Galima teigti, kad šis orkestras atgaivino grafo Mykolo Oginskio rūmų orkestro gyvavimo tradicijas.

Kariai nemažai prisidėjo prie Plungės miesto kultūrinės erdvės kūrimo, organizuodami Vyčio Kryžiaus ordino, kariuomenės ir visuomenės suartėjimo šventes bei žirgų konkursus. Per šiuos renginius kariai gyventojams surengdavo vaidinimus, gegužines, paradus, ginkluotės demonstravimą ar varžybas su žirgais. Statydami spektaklius, skaitydami paskaitas, dalyvaudami bendrose miesto šventėse jie praturtino miesto kultūrinį gyvenimą.

Pateikta straipsnyje medžiaga leidžia teigti, kad kariuomenė, be gynybinės paskirties ir kitų specifinių funkcijų, suteikė impulsą miesto gyventojams aktyvinti naujas kultūros formas ir prisidėti prie modernios miesto kultūros puoselėjimo. Straipsnio pradžioje išsakyta mintis, jog Plungės kultūrinis gyvenimas pagyvėjo į miestą perkėlus kariuomenės pulkus, yra pagrįsta konkrečia medžiaga. Visuomenės įtraukimo į kultūrinę veiklą, valstybinių švenčių minėjimo, visuomenės patriotiškumo bei pilietiškumo ugdymo požiūriu įgula buvo svarbus veiksnys Nepriklausomos Lietuvos provincijos gyvenime, kuris buvo sunaikintas okupavus Lietuvą. Straipsnyje išdėstyta medžiaga liudija, jog panašaus pobūdžio tyrimai yra perspektyvūs ne vien kariuomenės istorijos, bet ir miestietiškos lietuvių kultūros pažinimo prasme.

Gauta 2017 05 09

Priimta 2018 02 20

Šaltiniai ir literatūra

- [1] 1939 06 13 Dalinių vadams. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau – LCVA), f. 519, ap. 1, b. 423, l. 120.
- [2] 1939 m. gegužės 23 rikiuotėje yra. LCVA, f. 519, ap. 1, b. 423, l. 90.
- [3] 4, 5, 6, 2 k. kuopų, ryšių ir ūkio būrių vadams. LCVA, f. 519, ap. 1, b. 285, l. 49.
- [4] 4-asis artilerijos pulkas. *Karys*, 1935, rugpjūčio 8, Nr. 32, p. 740.
- [5] 5 kuopos vadui. LCVA, f. 519, ap. 1, b. 255, l. 199, 230, 231.
- [6] 6 p. p. Margio pulkas turi ir antrą orkestrą. *Karys*, 1936, sausio 9, Nr. 2, p. 44.

- [7] Aleksandravas. *Karys*, 1937, gruodžio 2, Nr. 49, p. 1433.
- [8] Aleksandravas. *Karys*, 1938, birželio 2, Nr. 22, p. 651.
- [9] Aplinkraštis 6-ajam pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulkui. *LCVA*, f. 519, ap. 1, b. 397, l. 130.
- [10] Bus kariuomenės su visuomene susiartinimo diena. *Vakarai*, 1938, gegužės 9, Nr. 106, p. 4.
- [11] Dalinių vadams. *LCVA*, f. 519, ap. 1, b. 397, l. 69.
- [12] Dalinių vadams. *LCVA*, f. 519, ap. 1, b. 423, l. 204.
- [13] Didinga žemaičių katalikų šventė. *Vakarai*, 1936, rugsėjo 22, Nr. 220, p. 4.
- [14] Gražus ir įspūdingas kariuomenės sutikimas. *Vakarai*, 1937, rugsėjo 21, Nr. 218, p. 4.
- [15] Gusarų orkestro koncertas. *Karys*, 1934, rugpjūčio 30, Nr. 35, p. 711.
- [16] Ir kariai neblogi artistai. *Karys*, 1936, vasario 27, Nr. 9, p. 215.
- [17] Ir pas artilerininkus linksma. *Karys*, 1937, balandis, Nr. 17, p. 467.
- [18] Ir Plungėje surengta įspūdinga šventė. *Vakarai*, 1936, gegužės 21, Nr. 117, p. 4.
- [19] Iš karių gyvenimo. *Trimitas*, 1936, spalio 29, Nr. 44, p. 1059.
- [20] Išvyko Plungės įgulos atsarginiai kariai. *Vakarai*, 1936, spalio 6, Nr. 232, p. 4.
- [21] Įgulos dalinių vadams. *LCVA*, f. 519, ap. 1, b. 285, l. 106.
- [22] Įgulos dalinių vadams. *LCVA*, f. 519, ap. 1, b. 387, l. 28, 67, 78.
- [23] Įsakymas Plungės įgulai. *LCVA*, f. 519, ap. 1, b. 373, l. 30, 47.
- [24] Įsakymas Plungės įgulai. *LCVA*, f. 519, ap. 1, b. 380, l. 715.
- [25] Įsakymas Plungės įgulai. *LCVA*, f. 519, ap. 1, b. 397, l. 87.
- [26] Jau įrengė čiuožyklą. *Karys*, 1935, sausio 24, Nr. 4, p. 96.
- [27] JOKUBAUSKAS, Vytautas. Lietuvos kariuomenės kariniai planai ir ištekliai eventualaus karo su Lenkija atveju 1938–1939 m. *Karo archyvas*. T. 26. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos I-kla, 2011. 375 p.
- [28] JOKUBAUSKAS, Vytautas. Lietuvos kariuomenės parengti Klaipėdos krašto gynimo planai ir realybė 1939 m. [interaktyvus]. *Acta historica universitatis Klaipedensis*, 2010, t. 21 [žiūrėta 2017 01 18]. Prieiga per internetą: <http://briai.ku.lt/downloads/AHUK_21/21_085-103_Jokubauskas.pdf>
- [29] Kaip visuomenė gerbia karius. *Karys*, 1934, rugsėjo 13, Nr. 37, p. 758.
- [30] Kariai – ginklų fondo rėmėjai. *Karys*, 1936, kovo 5, Nr. 10, p. 239.
- [31] Kariai – kultūros nešėjai. *Karys*, 1937, rugpjūčio 4, Nr. 32, p. 894–895.
- [32] Kariškosios propagandos spaudoje planas. *LCVA*, f. 519, ap. 1, b. 255, l. 107.
- [33] Kariuomenės ir visuomenės bendravimas Plungėje. *Vakarai*, 1938, rugsėjo 23, Nr. 221, p. 4.
- [34] Kariuomenės ir visuomenės diena Plungėje. *Žemaičių prietelius*, 1938, gegužės 19, Nr. 20, p. 7.
- [35] Kiekvienas galės lankyti parką. *Mūsų kraštas*, 1935, gegužės 19, Nr. 20, p. 6C.
- [36] Knazių Oginskių giminė. *Sekmadienis*, 1934, liepos 8, Nr. 27, p. 3.
- [37] Lankėsi kariai. *Žemaičių prietelius*, 1939, rugpjūčio 17, Nr. 33, p. 5.
- [38] LESČIUS, Vytautas. Lietuvos kariuomenės aprūpinimas (1921–1940). *Karo archyvas*. T. 26. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos I-kla, 2011. 375 p.
- [39] LESČIUS, Vytautas. Lietuvos kariuomenės organizavimo, dislokavimo ir ginkluotės pokyčiai 1938–1940 m. *Karo archyvas*. T. 24. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos I-kla, 2009.
- [40] *Lietuvos statistikos metraštis*. Kaunas: Spindulio spaustuvė, 1935, p. 12.
- [41] Mūsų bernučėliai – šaunūs raitojėliai. *Mūsų kraštas*, 1935, liepos 28, Nr. 30, p. 8C.
- [42] Nuolat skamba dainos. *Karys*, 1934, rugsėjo 27, Nr. 39, p. 807.
- [43] PABEDINSKAS, Kazys. *Nuo Plungės iki Maroko*. Čikaga: „Draug“ spaustuvė, 1988. 245 p.

- [44] PAKALNIŠKIS, Aleksandras. *Plungė*. Čikaga: M. Morkūno spaustuvė, 1980.
- [45] Pirmą kartą Plungėje. *Mūsų kraštas*, 1934, rugsėjo 16, Nr. 37, p. 12.
- [46] Plungė seniau ir dabar. *Diena*, 1934, liepos 15, Nr. 28, p. 6.
- [47] Plungė. *Žemaičių prietelius*, 1934, lapkričio 4, Nr. 44, p. 4.
- [48] Plungė. *Žemaičių prietelius*, 1934, liepos 15, Nr. 28, p. 2.
- [49] Plungė. *Žemaičių prietelius*, 1935, rugpjūčio 4, Nr. 31, p. 4.
- [50] Plungė. *Žemaičių prietelius*, 1940, vasario 23, Nr. 8, p. 8.
- [51] Plungėje. *Mūsų kraštas*, 1934, liepos 15, Nr. 28, p. 8.
- [52] Plungės įgula, Paminėtas Vilniaus grįžimas. *Kardas*, 1939, lapkričio 1, Nr. 21, p. 26.
- [53] Plungės įgula. *Kardas*, 1937, kovo 1, Nr. 5, p. 128.
- [54] Plungės įgula. *Kardas*, 1937, vasario 1, Nr. 3, p. 19.
- [55] Plungės įgula. *Kardas*, 1939, gegužės 1, Nr. 9, p. 20.
- [56] Plungės įgula. *Kardas*, 1940, sausio 15, Nr. 2, p. 22.
- [57] Plungės įgula. *Karys*, 1936, spalio 29, Nr. 44, p. 1123.
- [58] Plungės įgula. *Karys*, 1936, vasario 26, Nr. 8, p. 189.
- [59] Plungės įgula. *Karys*, 1940, vasario 29, Nr. 9, p. 280.
- [60] Plungės įgulai. *Kardas*, 1937, lapkričio 15, Nr. 22, p. 520.
- [61] Plungės įgulos dalinių vadams. *LCVA*, f. 519, ap. 1, b. 397, l. 61.
- [62] Plungės naujienos. *Mūsų kraštas*, 1934, rugsėjo 2, Nr. 35, p. 8.
- [63] Plungės žinios. *Mūsų kraštas*, 1934, lapkričio 25, Nr. 47, p. 13.
- [64] Plungės žinios. *Mūsų kraštas*, 1934, rugpjūčio 19, Nr. 33, p. 6.
- [65] Plungės žinios. *Mūsų kraštas*, 1934, rugpjūčio 26, Nr. 34, p. 8.
- [66] Raitųjų lenktynės. *Žemaičių prietelius*, 1935, liepos 21, Nr. 29, p. 3.
- [67] Reikalingas orkestras. *Vakarai*, 1937, spalio 16, Nr. 240, p. 4.
- [68] Sausio 15 d. minėjimas. *Vakarai*, 1939, sausio 17, Nr. 14, p. 4.
- [69] SIRUTAVIČIUS, Vladas. Šventės nacionalizavimas. „Tautos šventės“ atsiradimas Lietuvos respublikoje XX amžiaus 4-ajame dešimtmetyje. *Lietuvos atgimimo istorijos studijos*. T. 17. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto I-kla, 2001. 134 p.
- [70] STAKVILEVIČIUS, Steponas. Mykolas Butkevičius. *Kultūra* [interaktyvus]; [žiūrėta 2017 01 17]. Prieiga per internetą: <<http://samogitia.mch.mii.lt/KULTURA/butkevicius.lt.htm>>
- [71] Statosi daug namų. *Mūsų kraštas*, 1934, birželio 17, Nr. 24, p. 11.
- [72] STROPUS, Stasys. *Senosios Plungės pėdsakai*. Vilnius: Mokslų aidų I-kla, 2004, p. 322–330.
- [73] SURGAILIS, Gintautas. *Trečiasis pėstininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2013, p. 109–114, 191.
- [74] Šių metų naujokai – JSO ir SSO sportininkai. *Mūsų kraštas*, 1935, gegužės 19, Nr. 20, p. 6C.
- [75] Uždaryta Germanto stovykla. *Mūsų kraštas*, 1935, liepos 7, Nr. 27, p. 6C.
- [76] Valstybės dramos vaidinimai kariams. *Karys*, 1939, rugpjūčio 17, Nr. 33, p. 968.
- [77] Vasario 16 d. kariuomenės dalyse. *Karys*, 1940, vasario 22, Nr. 8, p. 24.
- [78] Veiklūs vyrai pavasarininkai. *Žemaičių prietelius*, 1937, gegužės 9, Nr. 18, p. 5.
- [79] Visuomenė mėgsta lankytis kariuomenės dalyse. *Trimitas*, 1935, gegužės 23, Nr. 21, p. 389.
- [80] Visuomenės ir kariuomenės susiartinimo Plungės įguloje šventės programa. *LCVA*, f. 519, ap. 1, b. 285, l. 46.
- [81] Visur džiaugtasi mūsų kariuomene. *Mūsų kraštas*, 1935, birželio 9, Nr. 23, p. 6C.
- [82] ŽARSKIENĖ, Rūta. Pučiamųjų instrumentų orkestrai tradicinėje Lietuvos kultūroje: nuo didikų rūmų iki sodžiaus. *Tautosakos darbai*, 2009, t. 38, p. 151–158.

GINTARAS RAMONAS

Cultural Activities of the Plungė Garrison, 1934–1940

Summary

The 4th Artillery Regiment and the 6th Infantry Regiment of Duke Margis of Pilėnai were relocated to Plungė as part of the efforts to strengthen the defensive capacities of Lithuania's western territory. At first, soldiers were quartered in the buildings situated in Plungė park and later moved to the newly-built barracks. Therefore, the major aim of the article is to reveal the input of the garrison soldiers into the cultural life of Plungė as well as to contribute to the research on the topic which so far has been little studied. The article shows how the park was reorganised to adjust the new space to life and military functions, and how it was set up for the purposes of culture and free time of the army and the townspeople. It provided an opportunity to actively engage in exercise in a partly-closed space for the town dwellers and to take part in various events for the military. The park also hosted various celebrations of public holidays, summer outdoor parties for young people known as *gegužinė*, orchestra performances, and even served as a stage for soldiers performing songs. The garrison's military brass band was popular and well-known in Plungė and the neighbouring towns and villages. The band would play on the occasion of seeing off and meeting soldiers; it would also perform during city festivals and *gegužinė* outdoor parties, thus becoming an inseparable part of the town's cultural life. Soldiers would hold the celebrations of the Lithuanian Armed Forces, show jumping events and Military and Public Days during which they would organise parades, horse shows to the public as well as demonstrate their military preparedness. The garrison soldiers staged plays, delivered lectures to local residents and even had their own reading-room. Wearing a full-dress uniform, the regiment soldiers would attend religious and town festivals. The article shows that through involvement of the public in cultural activities, celebration of public holidays, and promotion of patriotic and civic spirit in society, the garrison became an important factor in the provincial life of independent Lithuania, which did not only have a significant influence on the town of Plungė but also earned respect among its residents.

Keywords: Plungė, Lithuanian army, culture, brass band, holidays, 4th Artillery Regiment, 6th Infantry Regiment of Duke Margis of Pilėnai